

UDC 314.7:316.66(=161.2)(511.22)

UKRAINIANS IN SHANGHAI (1930–1940)

O. Shevchenko

PhD, Second Secretary of the Embassy of Ukraine to the PRC
htome1985@yahoo.com

The article deals with the life of Ukrainians in Shanghai during the period of 1930–1940. In the paper we attempt to identify and unify in separate list the representatives of Ukrainian community amongst all those nationalities that escaped from Russian Empire after the Revolution of 1917. For this, an attempt is made to analyze the social activity of Ukrainian community in Shanghai including its movements from the northern cities of China down to the south up to Philippines islands. The particular attention in the paper is paid to personalities with Ukrainian origin that contributed into architecture, culture and style of the modern Shanghai. The article includes also a list of those Ukrainians who lived in Shanghai during 1930–1940.

Keywords: Ukrainians, China, community, Shanghai, migration, social life

УКРАЇНЦІ В ШАНХАЇ (1930–1940 рр.)

O. M. Шевченко

Донедавна ця тема була мало вивчена. У дослідженнях, присвячених емігрантам з колишньої Російської імперії, можна було зустріти твердження, що українці в Шанхаї у 1930–1940-х роках минулого століття “так само як латиші, естонці і фіни... не зуміли створити власних емігрантських організацій, таких як у росіян і поляків” [Шаронова 2015].

У монографії сучасного шанхайського вченого Вана Чжичена [Ван Чжичэн 2008] згадані окремі об’єднання, створені українцями в Шанхаї, хоча й дуже стисло. Так, декілька рядків присвячено Українському емігрантському комітетові в Шанхаї; автор також повідомляє про створені 1938 р. Товариство українських артистів та Українське культурно-просвітницьке товариство імені Миколи Лисенка. У певних джерелах можна зустріти згадки про випуск 17 серпня 1937 року першого номера газети “Шанхайська Громада”, щоправда, інформації про інші номери газети знайти не вдалося.

В інших працях, навіть таких серйозних авторів як, вже згаданий професор Ван Чжичен, часто змішувалися росіяни та українці. Зокрема, у його публікації “Карта русской культуры в Шанхае” [汪之成 著 2010, 15] є фотографія українського співочого ансамблю, при цьому підпис до фото в китайському виданні чітко вказує: “乌克兰合唱团 (Ukrainian chorus) 1930, 拍摄”. У перекладеному ж виданні цієї публікації – підпис російською: “Російсько-український хор В. Л. Фризовського (1930 р.)”. Ось такі “неточності перекладу” [Ван Чжичэн 2010, 56].

Ще одне питання пов'язане з чисельністю українців у Шанхаї в 1930–1940-ві рр. минулого століття. В “Истории русской эмиграции в Восточном Китае...” наведено дані перереєстрації іноземних мешканців Французької концесії (де мешкали переважна більшість вихідців з Російської імперії) за 1941 рік: “Загальна кількість перереєстрованих осіб – 15.430... З них 13.215 росіян, 181 китайський підданий, 16 євреїв і 116 українців” [Шаронова 2015, 89].

Таким чином, складається враження, що вихідців з України в Шанхаї було небагато і активної ролі в житті цього міста-космополіта вони не відігравали. Насправді, щоб хоча б приблизно з'ясувати чисельність української колонії в Шанхаї, слід врахувати, що українці прибували сюди як вихідці з тодішньої Російської імперії і в більшості випадків розглядали себе, внаслідок низького рівня національної самосвідомості, членами російської емігрантської спільноти. На цю особливість звернув увагу Г. В. Меліхов у своїй роботі “Маньчжурія далека і близька”: “Усі національні групи додавали до життя Харбіна вагомий духовний внесок: свої свята, свої звичаї, які шанувалися всіма... Люди зберігали свої національні особливості, але жили згуртовано. За власним почином називали себе росіянами” [Меліхов 1991, 145]. Ця характеристика емігрантської спільноти Харбіна може бути цілком застосовна і до Шанхая.

У низці джерел зазначається, що чисельність українців у Шанхаї на той час сягала п'яти тисяч, тобто майже чверті двадцятитисячної колонії вихідців з Російської імперії. Цю кількість, зокрема, наведено у статті колишнього генерального консула України в Шанхаї Сергія Бурдиляка “З думкою про Батьківщину: українці в Шанхаї” (2014 р.) з посиланням на дані Української Громади [Бурдиляк 2014]. Водночас видатний дослідник історії української еміграції на Далекому Сході Іван Світ, який сам перебував у Шанхаї впродовж 1941–1949 рр., вважає цю цифру завищеною, зазначаючи, що етнічні українці здебільшого були інтегровані в загальну російську колонію. Умови для перереєстрації членів Громади виникли не відразу, а з поступовим приєднанням українців до кола успішних комерсантів Шанхая. Їм належали фешенебельні ресторани (брати Ткаченки), магазини і торгово-промислові підприємства. Саме тоді українська громада придбала невелике приміщення для канцелярії, відкрила власну школу і театральний гурток. Однак сама перереєстрація, яка відбулася у грудні 1937 року, мала певні труднощі. З різних причин в організації зареєструвалися не всі українці: якщо в 1933 р. Громада налічувала 48 членів, то в 1937-му – лише 100. Одна з причин полягала у тому, що в ті роки українці, як і представники інших народів, були змушені докладати всіх зусиль до забезпечення своїх родин та мало думали про громадське життя. Інше пояснення слабкої активності в перереєстрації – побоювання, що в цей буремний час персональні дані можуть потрапити не до тих рук і будуть використані проти них самих.

Недоліки першої спроби перереєстрації були враховані, і вже наприкінці 1939 р. оголошено про перетворення Громади. Дещо пізніше в Шанхайській муніципальній раді був зареєстрований Український національний (емігрантський) комітет (Ukrainian Association in Shanghai). Усі установчі документи були відправлені для реєстрації до Шанхайської муніципальної поліції. При цьому в супровідному листі зазначалося, що українці не згодні з тим, що їх зараховують до категорії “росіяни”. Одразу заповнили анкети і зареєструвалися 164 особи; здебільшого це були чоловіки, голови родин.

Газета “Шанхайська зоря” опублікувала звернення, у якому закликала українців виявити активність у перереєстрації: “Український емігрантський комітет повідомляє, що наразі, коли вирішується доля європейських націй, у тому числі й української, не час для угруповань, усі українці-емігранти, незважаючи на приналежність до тієї чи іншої політичної партії, повинні насамперед зрозуміти, що **ВОНИ УКРАЇНЦІ** (виділено у зверненні. – *О. Ш.*). Настане час, в цьому ми глибоко переконані, і українці-емігранти повернуться на свою Батьківщину – Україну, будуть скликані всенародні установчі збори, і тоді кожен буде мати можливість вільно захищати свої погляди, свої політичні та соціальні ідеї” [Чорномаз 2017].

12 липня 1942 УНК обрав нового голову – Микиту Трохимовича Квашненка (народився 14 вересня 1891 р. в Києві). Його заступником став В. І. Вонсович, а секретарем – Г. Ф. Тоцький. Діячі УНК підкреслювали, що їхнє товариство “стоїть на сторожі принципів визвольної боротьби українського народу і стежить за розвитком національної свідомості власних членів” [Чорномаз 2017, 76–78]. УНК підтримував тісні зв’язки з іншими емігрантськими громадами Шанхая, зокрема з російською. Слідом за росіянами українці почали влаштовувати різні благодійні заходи. Так, великий успіх мав видовищний Український бал, який відбувся у престижному шанхайському “Астор Хауз”. Під час заходу іноземним підприємцям і китайській еліті було продемонстровано самотність української культури, зокрема красу українського вбрання, танців і пісень.

З низки причин, зокрема й політичних, діяльність українських громад в основному була обмежена культурою у всіх її проявах. Культурні досягнення українців у Шанхаї, як і взагалі в Китаї, були набагато ціннішими і перевищували їхні досягнення в політичному житті. Барвисті театральні вистави, цікаві лекції про українське мистецтво та літературу приваблювали не тільки українських емігрантів, а й китайців. Багато українців пишалися тим, що далеко від Батьківщини вони змогли не лише примножити свої таланти, а й поділитися ними зі світом.

Незважаючи на низку зовнішніх відмінностей, національне співтовариство вихідців з України не дуже відрізнялося від загальної маси емігрантів з Російської імперії – саме цим, очевидно, пояснюється той факт, що навіть у дослідженнях серйозних авторів часто змішувалися росіяни та українці, а чисельність останніх несвідомо занижувалася.

Важливо розуміти при цьому, що внесок українців у життя шанхайської еміграції – як матеріальне, так і духовне – був незрівнянно вищий за їхню суто арифметичну частку в загальній кількості вихідців з Російської імперії. Досить назвати лише три імені: духовний лідер еміграції святитель Іоанн Шанхайський (Михайло Борисович Максимович, який народився 1896 року в містечку Адамівці Харківської губернії), творець кафедрального собору Божої Матері “Споручниці усіх грішних” архітектор і художник Яків Лукич Лихонос (народився 1891 року в Катеринославській губернії), вже згаданий Іван Васильович Світ (народився в 1897 році у Старобільському повіті Харківської губернії). З різних причин не кожен з них акцентував увагу на своєму “українстві”: релігійний лідер святитель Іоанн опікувався своїми парафіянами, не роблячи відмінностей між національностями; автор проекту знаменитого храму Я. К. Лихонос розповідав читачам шанхайської газети, що “храм не є зразком і подобою якогось храму стародавнього зодчества, – в ньому, швидше, щось

збірни... В основі споруди була думка не про окремий регіон, а про усю нашу Батьківщину” [Шаронова 2015].

Отже, у нашій публікації ми будемо називати всіх уродженців України, волею долі закинутих у місто, яке тодішні мешканці часто називали Емігрантськ (侨市). На нашу думку, це – найприйнятніший критерій, який можна використовувати в умовах, коли не збереглися документи тієї епохи, у яких стояла б графа “національність”. Щоб уникнути закидів у тенденційності, до них також не будуть включені ті, хто народився за межами України, навіть якщо вони роками жили, навчалися, працювали або воювали на цій багатостраждальній землі, і ті, хто після довгих літ еміграції повертався саме сюди, вважаючи Україну своєю Батьківщиною.

Єдиний виняток зроблено для тих, хто не є уродженцями України, але були активними членами Шанхайської Української Громади і згаданих вище Українського емігрантського комітету в Шанхаї, Товариства українських артистів. Дані про них наведено в монографії В’ячеслава Черномаза “Українці в Шанхаї” (2017 р.), а також у згаданій статті С. Бурдиляка [Бурдиляк 2014; Черномаз 2017].

Святитель Іоанн Шанхайський

Святитель Іоанн Шанхайський і Сан-Франциський Чудотворець (справжнє ім’я якого Михайло Борисович Максимович), народився 1896 року в містечку Адамівці Харківської губернії. Хлопчик ріс у патріархальній церковній родині, дуже шанував батьків, яких звали Борис і Глафіра. Батьківський будинок був розташований неподалік від Святогірського монастиря, куди Михайло Максимович любив їздити.

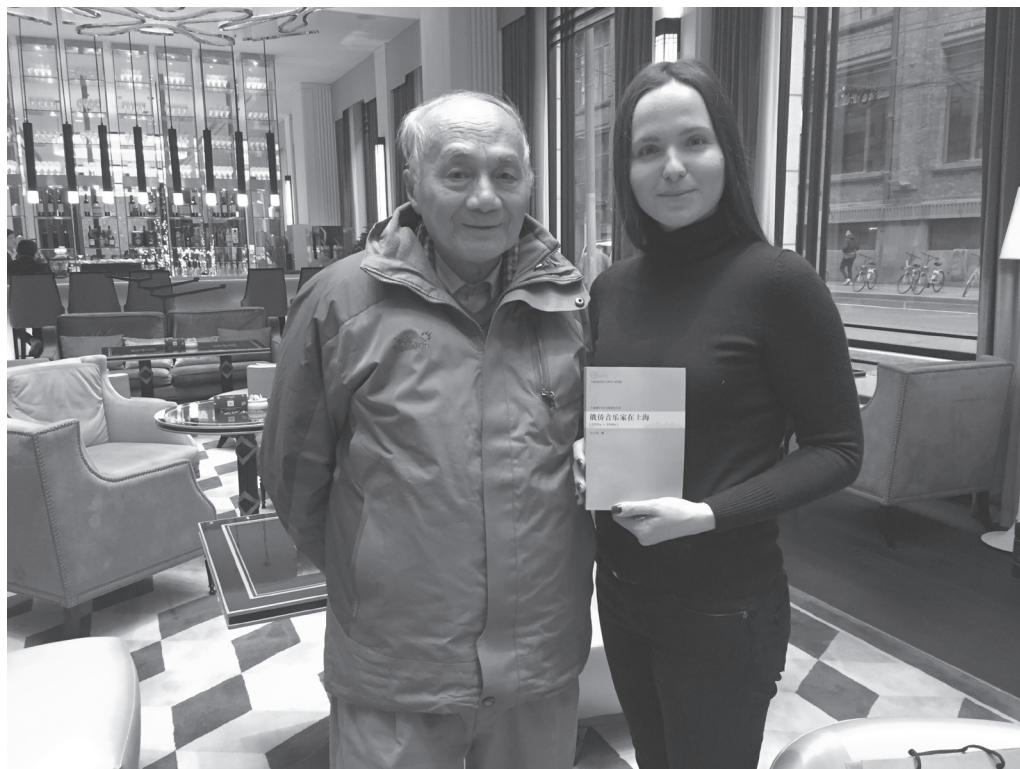

Фото 1 – автор з китайським дослідником Ваном Чжиченом (Шанхай 15.02.2018 р.)

Один з духовних сподвижників, який вивчав біографію Іоанна Шанхайського, казав: “У дитинстві і юності він був абсолютно простою людиною; його описують як дебелого, ну, малороса такого...” [Владыка Иоанн – объединитель]. М. Максимович закінчив Полтавський кадетський корпус (1914). Потім майбутній владика захотів вчитися в Київській духовній академії, однак батьки наполягли, щоб він здобув світську вищу освіту, і Михайло Максимович слухняно вступив на юридичний факультет Харківського університету, який згодом і закінчив. Однак увесь цей час він більше цікавився богословськими науками і разом з навчанням в університеті дуже багато читав релігійної літератури, вивчав Святе Письмо.

Після революції сім'я Максимовичів залишила Україну; вони опинилися в тодішній Югославії, і там Михайло Максимович вступив на богословський факультет Белградського університету, який закінчив у 1925 році, а в 1929 році став священником.

До Шанхая владика Іоанн прибув 1934 року. Його чекали, і з його приїздом духовне життя великої російської колонії пожвавилось. Крім щоденних богослужінь, відвідування госпіталів, участі в засіданнях громадських організацій, Іоанн Шанхайський приділяв багато уваги вихованню дітей. За його ініціативою був відкритий притулок імені Тихона Задонського, через який пройшло близько двох тисяч дітей – як вихідців з колишньої Російської імперії, які втратили своїх батьків, так і знедолених китайських малюків. Владика Іоанн усіх вихованців притулку вважав власними дітьми і для кожного знаходив добре слово.

Комерційне училище Російського православного братства також було засноване за допомогою владика Іоанна. У нього були дуже тісні стосунки з козаками, тому що вони з повагою ставилися до православ'я і до свого історичного коріння. Колишні вихованці притулку, школи та училища, які наразі проживають у США, згадують: “Владика був для нас святою людиною. Діти обожнювали його” [Владыка Иоанн – объединитель].

Серед багатьох важливих справ, які робив Владика Іоанн, найголовнішою стало будівництво кафедрального собору Божої Матері “Споручниці усіх грішних”. Собор став його улюбленим дітищем. Владика оселився поруч зі споруджуваним собором, в архієрейському будинку, приділяв велику увагу збиранню коштів на будівництво, щодня відвідував собор, проводив у ньому багато часу. За спогадами емігрантів, котрі зараз проживають в Америці, Австралії, не було серед двадцяти тисяч вихідців з колишньої Російської імперії сім'ї в Шанхаї, яку Іоанн позбавив би уваги: когось хрестив, когось вінчав, когось відспівував.

Сам він був надзвичайно скромною людиною, і коли парафіяни відзначали день ангела єпископа Шанхайського Іоанна, просив не робити жодних подарунків, а натомість влаштувати частування для вихованців притулків, шкіл, училищ. Газета “Шанхайська зоря” писала в замітці “Святкування Дня Ангела Владика Іоанна”: “Після закінчення молебню єпископ зайшов за огорожу собору, де в цей час були розставлені довгі столи, за якими розмістилися діти; на столах були всілякі наїдки. Єпископ Іоанн висловлював багаторазово своє щире задоволення, яке він відчув при спогляданні цього свята. П'ятсот дітей розділили з духовним батьком це свято. У той же день були ситно нагодовані обідом і вечерєю всі старці, що прийшли до собору” [Владыка Иоанн – объединитель].

Фото 2 – Іоанн Шанхайський

Після створення Китайської Народної Республіки вихідці з колишньої Російської імперії почали виїжджати із Шанхая: одні на радянських, інші – на міжнародних пароплавах. Вчорашні сусіди і друзі, вони не знали, що їх очікує на іншому березі. Іоанн Шанхайський пішов за своєю паствою на острів Тубабао (Філіппіни), де емігранти отримали тимчасовий притулок. Незабаром він прилетів до Вашингтона, де домігся дозволу на переїзд біженців, або переміщених осіб – Ді-Пі (Displaced Person), як їх тоді називали у США. Закінчив свій земний шлях владика Іоанн у 1966 році; похований у крипті кафедрального собору на честь ікони Божої Матері в Сан-Франциско.

Яків Лихонос

Яків Лукич Лихонос народився в 1891 році в селі під Катеринославом (нині – Дніпропетровська область), його батьки були селянами. У Таганрозі закінчив школу прапорщиків, проте усе його подальше життя мало бути пов'язане з армією. Вільний від занять час Яків Лихонос проводив на вечірніх платних курсах Імператорського товариства заохочення мистецтв, які закінчив напередодні Першої світової війни в 1914 році. На талановитого студента одразу ж звернув увагу Микола Реріх і надалі стежив за успіхами свого улюбленого учня, листувався з ним. Так само, як і його співвітчизники, Яків Лихонос брав участь у Першій світовій та у громадянській війнах. Разом з армією Колчака дійшов до Далекого Сходу і, як багато хто з його товаришів, був змушений залишити свою Батьківщину назавжди.

Проживши певний час у Харбіні, він переїхав у Шанхай, де провів двадцять років свого життя. Тут він став одним з визнаних майстрів як у царини образотворчого мистецтва, так і в живописі. Газета “Слово” 1930 року писала: «Останнім часом Я. К. Лихонос зайнятий виконанням чотирьох фігур у 8 футів заввишки кожна для прикраси “Денис Апартаментс”. Фігури вражають могутністю і сміливістю розв'язання поставленого художнику завдання» [Шаронова 2015]. Згодом Яків Лихонос відкрив власну архітектурно-будівельну компанію, яка розташовувалася на Авеню Фош – вулиці, що слугувала кордоном між Французькою концесією та Міжнародним поселенням.

Фото 3 – батьки Іоанна Шанхайського

Не тільки російськомовна преса публікувала схвальні рецензії на адресу Якова Лихоноса; газети “Чайна Прес”, “Шанхай Таймс” та інші розміщували світлини його робіт із чудовими відгуками про його обдарування.

Фото 4 – Кафедральний собор Божої матері “Споручниці Усіх грішних” – сучасний вигляд

Головним проектом у його житті став кафедральний собор Божої Матері “Споручниці всіх грішних” у Шанхаї. Яків Лихонос став його автором волею

долі. Початковий проект був розроблений архітектором Л. Пашковим; з урахуванням набутої на території Французької концесії ділянки землі площею лише два з половиною му ($\approx 0,14$ га) храм за його проектом був набагато менший, міг вмістити близько 500 осіб. У цей час влада Французької концесії здійснила перепланування вулиць у районі передбачуваного будівництва храму; з'явилася можливість придбати суміжну ділянку площею півтора му. Придбання землі затяглося на тривалий час; так і не дочекавшись початку робіт згідно з попереднім планом, архітектор Л. Пашков виїхав із Шанхая, а в Комісії з будівництва храму з'явилася ідея спорудження більш грандіозного собору, адже територія під його будівництво збільшилася. Автором нового проекту став Яків Лихонос.

Вже з 1936 року в недобудованому соборі регулярно проводили служби. Багато сімей вихідців з колишньої Російської імперії, нащадки яких зараз мешкають у різних куточках земної кулі, у кафедральному соборі одружувалися, хрестили дітей, проводжали в останню путь когось зі своїх рідних... Разом пережили тяжкий 1941 рік. На початку 1940-х кількість російських, українських, білоруських могил на шанхайських цвинтарях значно зросла. Був серед померлих від тифу й архітектор Яків Лукич Лихонос. Він пішов з життя 19 лютого 1942 року і був похований на цвинтарі Люкавей. Похорон Я. Лихоноса був надзвичайно багатолюдним – православний Шанхай був широко засмучений втратою талановитої людини, автора проекту і творця кафедрального собору Божої Матері “Споручниці всіх грішних” у Шанхаї.

На жаль, цвинтар Люкавей не зберігся, але вдова Якова Лихоноса – Клавдія Іванівна – перевезла прах творця кафедрального собору до міста Ташкент. Син Ігор дбайливо зберіг творчу спадщину батька і наприкінці 1940-х років передав його картини до радянського консульства; частина з них збереглася в московському Музеї мистецтв народів Сходу.

Іван Світ

Іван Васильович Світ (справжнє прізвище Світланов) (27.04.1897, Старобільський пов. Харківської губ. – 8.03.1989, Сіетл, США) – журналіст, історик та український громадсько-політичний діяч на Далекому Сході, всесвітньо відомий філателіст. Найкращий український фахівець з історії тихоокеанського простору і єдиний дослідник історії українського громадського життя на Далекому Сході ХХ століття. Походив зі старої священничої сім'ї. Виріс у Куп'янському повіті Харківської губернії, закінчив школу в Куп'янську (1913 р.) та Харківську духовну семінарію (1915 р.). Навчався на фізико-математичному факультеті Харківського університету. Під час навчання в травні – червні 1916-го здійснив поїздку на кар'єри і заводи Катеринославщини та Донеччини задля вивчення гірської промисловості. У березні 1918-го виїхав через Сибір на Далекий Схід, звідки планував дістатися Америки, але змушений був залишитися у Владивостоці. Влітку 1918 р. близько трьох місяців прожив у Японії, після чого повернувся до Владивостока. Згодом певний час працював на пароплаві, який курсував між Владивостоком і Японією. Впродовж майже 10 місяців працював як вільнонайманий службовець у персональному та оперативному відділах Морського штабу Сибірської військової флотилії у Владивостоці. Згодом почав працювати у відділі прикордонної служби Управління Владивостоцької митниці, а пізніше, до вересня 1919 р. – у військовому суді. Восени 1919 р. розпочав журналістську діяльність у Сибірській

телеграфній агенції, співпрацював з англійським російськомовним журналом “Эхо” (“Луна”), що виходив у Владивостоці, дописуючи на економічні та фінансові теми. Кореспондент газети “Далёкая окраина” (1920 р.), “Вечерняя газета” (1921–1922 рр.). Редактор-видавець газети “Рассвет” (“Світанок”) (Владивосток, 1920–1922 рр.), редактор фінансово-економічного журналу “Восход” (“Схід”). Видав два номери журналу “Far Eastern markets” (“Далекосхідні ринки”). Працюючи у владивостоцькій пресі, Іван Світ поширював через телеграфні агентства інформацію про Україну та українців. Був завідувачем Російського Далекосхідного прес-бюро при Українському революційному штабі у Владивостоці (1920 р.), працівником української газети “Щире слово”. Був одним з організаторів і членом ревізійної комісії Українського Далекосхідного крайового кооперативу “Чумак”.

Фото 5 – Я. Л. Лихонос

З 26 жовтня 1922 р. перебував в еміграції в Харбїні, де співпрацював в економічному бюро Південно-Маньчжурської залізниці. У цей час вийшли його праці з економічної проблематики “Іноземний капітал у Маньчжурії” (англ. мовою – 1925 р., яп. мовою – 1926 р.), “Іноземна інтервенція в Сибір в 1918–1922 рр.” (яп. мовою, 1923 р.). У 1926–1927 рр. – редактор журналу “Коммерческий телеграф” (“Комерційний телеграф”), автор багатьох статей на економічні теми російською та англійською мовами. Мав дружні стосунки з відомим дослідником Далекого Сходу Володимиром Арсенєвим, якому допоміг видати його книгу “Уссурійським краєм” [Кулеша 2016, 440].

У Харбїні Іван Світ також активно включився в місцеве українське громадське життя, зокрема був організатором Російського видавничого союзу в Харбїні, у 1932–1937 рр. – редактором української газети “Маньчжурський вісник”. Співпрацював із львівською газетою “Діло” (1932–1937 рр.). Одночасно вів історичні дослідження, зібравши близько 1000 нотаток про життя на Далекому Сході, у 1934 р. розпочав роботу над “Історією українського життя на Сході” і з питань Зеленої України¹. Видав низку брошур з цієї теми і кольорову мапу Зеленої України (1937 р.). Був власником невеликої філателістичної крамниці. На початку 1930-х рр. – член Російського політичного центру – політичного керівництва місцевої російської колонії, – який орієнтувався на екзильний уряд УНР у Європі. Один з організаторів і член управи (березень 1935 р. – квітень 1935 р.) місцевої Спілки українських емігрантів.

¹ Зелений Кли́н, Зелена Україна, або Закитайщина, – історична українська назва території Приамур'я (Зовнішня Маньчжурія) південної частини Далекого Сходу, у нижній частині річки Амуру і над Тихим океаном; площа близько 1 млн. км². За даними перепису 1926 р., у Зеленому Клині мешкало 303 тис. українців (із 315 тис. усіх українців Далекого Сходу), або 24,5 % усього далекосхідного населення. У період існування СРСР українське населення регіону зазнало масових депортацій і зросійщення.

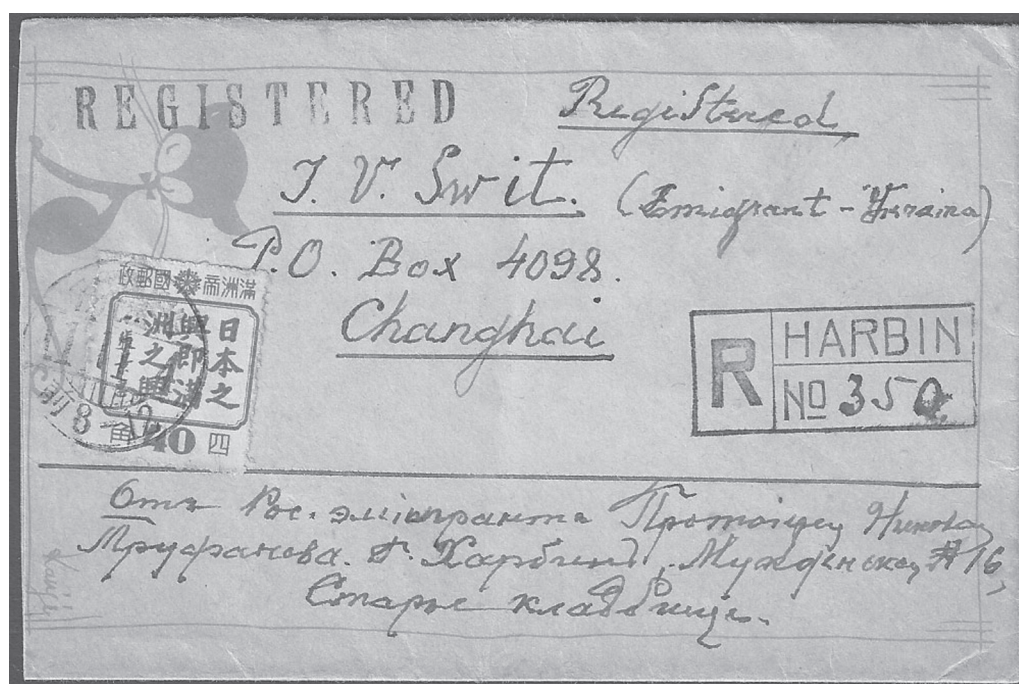

Фото 6 – поштова листівка І. В. Світу у Шанхай

Через особисті зв'язки з представниками Японської військової місії і влади Маньчжу-Ді-Го І. Світ намагався популяризувати ідеї визвольного руху, вирішуючи питання, пов'язані з діяльністю місцевих українських організацій. Значною мірою завдяки його зусиллям японська влада 1933 р. повернула українцям будівлю Російського національного будинку. І. Світ – один з організаторів Української національної колонії в Маньчжу-Ді-Го (1935 р.), організатор і голова клубу “Прометей” у Харбіні (1932–1936 рр.). Намагався налагодити співпрацю поневолених Москвою народів, підтримував контакти з керівниками місцевих національних колоній, насамперед татар і грузинів, був почесним гостем II курултаю татар Східної Азії (1935 р.). Критикував керівництво УНК в Харбіні на чолі з Ю. Роєм за авторитарні тенденції, через що 22 липня 1937 року був виключений з колонії і відновлений у членстві лише 5 березня 1939 р. 14 січня 1940 р. Іван Світ обраний секретарем УНК. Але японська влада не допустила до роботи нову управу УНК.

Від 22 липня 1941 р. мешкав у Шанхаї, де мав невелику філателістичну крамницю і брав активну участь у місцевому громадському житті.

5 жовтня 1941 р. обраний головою ревізійної комісії Української національної колонії в Шанхаї, але взимку 1941–1942 рр. через внутрішні непорозуміння склав обов'язки голови ревізійної комісії і вийшов зі складу УНК. З 1946 р. знову стає членом УНК в Шанхаї, бере активну участь у діяльності культурно-освітнього гуртка та благодійної секції, взимку 1946 р. організував гурток з українознавства. Відповідальний редактор № 6–7 англійської газети “The Call of the Ukraine” (1942 р.), секретар редакції україномовної газети “Український голос на Далекому Сході” (1942–1944 рр.). Брав участь у підготовці видання першого в історії “Українсько-ніппонського словника” (Харбін, 1944 р.). Перебуваючи в Харбіні та Шанхаї, співпрацював із низкою україномовних видань Європи та Америки, його статті виходили також англійською та японською мовами. У 1949 р. організував евакуацію місцевих українців на Філіппіни.

Сам І. Світ виїхав одним з останніх 29 квітня 1949 р. на Тайвань, де вів наукові дослідження та зібрав цінні матеріали з історії та географії Зеленого Клину. Наприкінці лютого 1951 р. виїхав з Тайваню через Японію до м. Джуно на Алясці (США), де прожив два роки. У листопаді 1952 р. мешкав у Нью-Йорку, активно виступав із доповідями про українське громадське життя в Азії у Ванкувері, Калгарі, Едмонтоні, Саскатуні, Ріджайні, Йорктоні, Брентоні, Вінніпезі, Торонто, Гамільтоні. Згодом переїхав до Сіетла.

Член-кореспондент Української вільної академії наук (УВАН) у Нью-Йорку (від 1962 р.), згодом дійсний член УВАН, член Українського історичного товариства та Спілки українських філателістів. Автор багатьох праць з історії українського громадського життя в Зеленому Клині та в Китаї, які друкував в українських виданнях у США (“Наукові Збірники УВАН”, “Український історик”, “Ukrainian Quarterly”, “Альманах УНСоюзу”, “Свобода” тощо). Активно співпрацював з Енциклопедією українознавства. Підготував рукопис дослідження “Дам’ян Многогрішний, гетьман України, на засланні в Сибіру 1672–1701 рр.”. З 1934 року працював над великою багатотомною фундаментальною працею “Українці в Азії” (I том – 1248–1890 рр., II том – 1890–1922 рр., III том – 1922–1949 рр.), до якої зібрав величезний документальний і мемуарний матеріал. Однак цю працю так і не було видано, вона залишилася в рукописі. Автор понад 2 тис. статей та нотаток, книжок та брошур українською, російською, англійською та японською мовами.

Некрополь українського Шанхая

Наприкінці XIX – на початку XX століття в Шанхаї було декілька цвинтарів, на яких ховали іноземців: кладовище Шаньдун, Пудунське морське кладовище (Люцзацзуй), цвинтарі Пасенжао (на авеню Жоффра), Бабблінг Велл, Люкавей (у Французькій концесії), Зікавей (Російське кладовище), Хунцяо, Ваньго гунму.

Сьогодні на місці колишніх шанхайських кладовищ розташовані парки. Немає могил, куди можна покласти квіти і запалити свічку. Єдиним збереженим міжнародним цвинтарем є Кладовище Почесного голови Китайської Народної Республіки пані Сун Цінлін, вдови Сунь Ятсена (колишнє кладовище Ваньго гунму). Поховання іноземців тут тривали аж до шістдесятих років минулого століття. Але наразі на іноземній

Фото 7 – дороговказ у Меморіальному комплексі Сун Цінлін

ділянці кладовища є лише цементні таблички з іменами іноземних громадян. На багатьох табличках відсутні дати народження і смерті, при перенесенні імен допущено багато помилок. Однак саме сюди приходять нащадки мешканців міжнародного Шанхая в пошуках могил своїх прашурів.

Фото 8 – вигляд сучасного стану ділянки кладовища для іноземців

Слід зазначити, що перед знесенням старих шанхайських кладовищ у 1950–1960-х рр. міська влада розсилала листи до консульств із пропозицією забрати прах похованих там осіб. Проте робилося це формально, а тому родичі не встигали своєчасно отримати повідомлення, тож лише деякі з них змогли скористатися можливістю перепоховати рідних та близьких.

Фото 9 – могильна плита з українським прізвищем на кладовищі для іноземців

Виправданням того, що до “Некрополя українського Шанхая” включені й ті, хто не лежить у шанхайській землі, є саме той факт, що реальні могили українців, як і інших емігрантів, не збереглися. Нам вдалося особисто розшукати табличку однієї з уявних могил на колишньому шанхайському цвинтарі Ваньго гунму, яка, незважаючи на відсутність на ній дат життя і смерті, безперечно вказує на одного з українців, який колись мешкав у Шанхаї. Напис

свідчить: “Sergy Harchenko” (укр. – Сергій Харченко). І хоча ми нічого не знаємо про нього – його ім’я не зустрічається в жодному з відомих джерел, – ця скромна табличка символізує трагічну долю багатьох тисяч українців, які опинилися на чужині в ті далекі, тривожні роки. Сподіватимемося, що історичну справедливість буде відновлено і якщо не справжні могили, то хоча б імена всіх українців, які жили в далекому Шанхаї та інших містах Китаю, будуть колись віднайдені, а дані про них – опубліковані. Наша стаття – це певна спроба зробити скромний внесок у цю благородну справу.

**Список вихідців з України, які мешкали в Шанхаї протягом
зазначеного періоду, подано в алфавітному порядку, із зазначенням
дати народження та смерті, місця народження та смерті
(якщо ці відомості збереглися) та короткими
біографічними відомостями. Включені також деякі активні діячі
Української Громади в Шанхаї, які народилися за межами України**

1. Авдієнко Олександр Олександрович (30.08./15.09./25.10.1910, Петропавловськ-Камчатський – ?) – український громадський діяч у Шанхаї, кравець за фахом. Перебував у Шанхаї з 1940 р., дійсний член Української національної колонії. Активно жертвував на громадські потреби. У 1947 р. виїхав до Аргентини.

2. Амелунг Володимир Юлійович (Херсонська губернія – 5.03.1929, Шанхай) – випускник Михайлівського артилерійного училища в 1881 р., член Піклування імператриці Марії Олександрівни про сліпих. Похований на кладовищі Люкавей.

3. Андріїв-Гай Володимир Петрович (7.09.1909, Херсонська губернія – 7.06.1977, США) – артист, український громадський діяч у Китаї, єпископ УПЦ. У 1938 р. – член управи Українського культурно-просвітнього товариства ім. М. Лисенка в Шанхаї. У 1939 р. – член українського драматичного гуртка, був запрошений до Шанхайської опери. Згодом через Шанхай виїхав до Бразилії, де прийняв чернецтво. Похований у Бавнд-Бруку (США).

4. Бойко-Сокольський Павло Олександрович (16.02.1899, Полтава – ?) – інженер-електрик, підприємець, український громадський діяч у Шанхаї. У 1932 р. – один з ініціаторів створення Шанхайської Української Громади. Скарбник та голова Українського емігрантського комітету в Шанхаї. Активно підтримував місцеву Українську національну колонію, зокрема фінансово. У 1942 р. – член Українського представницького комітету в Шанхаї. Після Другої світової війни виїхав до Аргентини.

5. Бриль Іван Харитонович (17.07.1894, м. Ніжин Чернігівської губернії – ?) – лікар, український громадський діяч у Китаї. З 1935 р. займався приватною практикою в Шанхаї, Дайрені, Тяньцзіні та Пекіні. Згодом активно працював у Шанхайській Українській Громаді. У 1934 р. виступив з ініціативою заснування в Шанхаї Об’єднання колишніх вояків Армії УНР, на що мав уповноваження від центрального Об’єднання в Парижі. Користувався повагою різнонаціонального населення за безкорисливість, а також був знаним високопрофесійним лікарем. Багато хто називав його другим Казем-Бекем (відомий лікар у Харбіні – виходець з Російської імперії). За своїми політичними поглядами – прихильник самостійної України. Подальша доля невідома.

6. Бутенко Гаврило Юхимович (26.07.1885, Київська губернія – ?) – механік, український громадський діяч у Шанхаї. На початку 1930-х рр. – працівник відділу громадських робіт Шанхайської міської ради, а згодом власник кафе

“Бродвей”. Голова Шанхайської Української Громади (1933–1934 рр.) та Українського культурно-просвітницького товариства ім. М. Лисенка (1938 р.).

7. Важеніна Олена Георгіївна (22.05.1908, Петербург – ?) – українська громадська діячка в Шанхаї. Брала участь в урочистому відкритті зібрання Шанхайської Української Громади наприкінці лютого 1933 р. 31.03.1935 обрана до ревізійної комісії Громади. Скарбник Благодійного комітету ім. Покрови Пресвятої Богородиці при Шанхайській Українській Громаді. Член управи Українського клубу в Шанхаї.

8. Вансович Олександр Миколайович (30.08.1908, Катеринослав – ?) – комерсант, український громадський діяч у Харбіні та Шанхаї, співак, філателіст. У 1920-х рр. мешкав у Харбіні, згодом переїхав до Шанхая, де став одним з організаторів Шанхайської Української Громади та членом її управи, виконував обов’язки скарбника Громади. Власник української кондитерської крамниці “Delconte”. Був активним спонсором УНК. У 1946 р. прийняв радянське підданство. Подальша доля невідома.

9. Василенко Е. П. – член Товариства українських артистів.

10. Василів Сергій Іванович (справжнє ім’я Гнатів Михайло, псевдоніми – Залізник, Чорний) (2.11.1905, Шепетівка – ?) – діяч ОУН на Далекому Сході. У 1939 р., коли в Харбіні склались несприятливі умови для української діяльності, переїхав до Шанхая, де працював охоронцем та брав активну участь у житті місцевої української колонії. Відповідальний редактор перших 5 номерів газети “The Call of the Ukraine”, бібліотекар УНК, член Українського емігрантського комітету в Шанхаї, голова Українського представницького комітету та Українського допомогового комітету. За допомогою М. Лебеда організував евакуацію українців із Шанхая до США, Австралії та Аргентини.

11. Вільгельмінін Микола Олександрович (4.02.1894, Чернігів – 1939, Шанхай) – учасник громадянської війни.

12. Воблий Борис Іванович (2.08.1883, с. Великі Бучки Костянтинградського повіту Полтавської губернії – 1951, Вашингтон, США) – перекладач та викладач-японознавець, український громадський діяч на Далекому Сході. З 1938 р. – заступник очільника Шанхайської Української Громади. Один з організаторів та очільник Українського емігрантського комітету в Шанхаї. Розуміючи, яке велике значення для згуртування українців має друковане слово, саме він запропонував Іванові Світу видавати українською мовою газету “The Call of Ukraine”. У 1946 р. виїхав до США, жив у Нью-Йорку. Помер у Вашингтоні.

13. Войтенко Олександр Степанович (25.08.1911, Приморська обл. – ?) – механік, український громадський діяч у Шанхаї. Член Ради Шанхайської Української Громади, скарбник та завідувач господарством Громади. Згодом член управи Українського емігрантського комітету.

14. Вонсович Йосиф Йосифович (10.10.1867, Західна Україна – 24.06.1944, Сан-Франциско, США) – найстаріший діяч Шанхайської Української Громади. Закінчив училище з хімічно-технічним класом у Кременчуці, до революції завідував торгово-довідковим бюро в головному управлінні КСЗ у Петрограді. Добре володів японською мовою. Захоплення східною культурою спонукало переїхати до Харбіна; навіть коли його дружина вирішила переїхати до сина в Лос-Анджелес, Вонсович залишився в Китаї: він вважав, що радянська система ось-ось впаде і можна буде повернутися в Україну. У 1930 р. він працював на відповідальній посаді комерційного агента правління КСЗ,

поки не був звільнений за відмову прийняти радянський паспорт. Довгий час Й. Й. Вонсович залишався без роботи і заробляв літературною працею: він був талановитою людиною, часто друкував статті в газетах, писав вірші і видав у Китаї дві поетичні збірки.

15. Воробчук (Загорський) Анастасій Прокопович (12.02.1881, Волинська губернія – 22.08.1964, Лас-Гато, США), – громадський діяч, журналіст. Співпрацював з українськими газетами. У 1918 р. переїхав з родиною в Кульджу, де був секретарем російського консульства. Пізніше переїхав у Тяньцзінь; мешкав у Гонконзі, потім у Шанхаї. Член правління Російської емігрантської асоціації. З 1950 р. проживав у Сан-Франциско.

16. Вишиванов Яків Миколайович (30.04.1877, Одеса – 09.02.1939, Шанхай) – син торговця з Херсонської губернії, навчався в Одеському реальному училищі Св. Павла, пізніше закінчив морехідне училище. У російсько-японську війну прорвався з Порт-Артура під Владивосток, за що дістав нагороди. Потім служив на Балтійському флоті, згодом у Добровільному флоті. Член Кают-компанії в Шанхаї. Похований на кладовищі Люкавей.

17. Гай М. А. – член Товариства українських артистів.

18. Гайдров Л. Л. – член Товариства українських артистів.

19. Гедройц Станіслав Цезарійович (29.11.1884, Полтавська губернія – 27.12.1942, Шанхай). Закінчив Полтавське реальне училище, у 1910 р. – Морський корпус. У 1914 році перебував у фортеці Владивосток, де було оголошено воєнний стан; у 1916 р. командував крейсером Швидкий, протягом 1918–1919 рр. – крейсером “Козак Хабаров”. У Шанхаї працював у першій національній газеті “Шанхайський новий час”.

20. Гнида Володимир Дмитрович (24.03.1885, Катеринославська губернія – 28.02.1934, Шанхай). Походив із дворянської родини. Старший лейтенант імператорського флоту. Закінчив Морський корпус у Петербурзі в 1905 р. У 1907 р. призначений вахтовим начальником на броненосець “Катерина II” Чорноморського флоту. Перебував у фортеці Владивосток, де в 1914 р. було оголошено воєнний стан. Похований на кладовище Бабблінг Велл.

21. Гриневич Ганна Степанівна (дівоче прізвище Вусик) (1892, Чернігівська губернія – ?) – учителька, українська громадська діячка в Китаї, дружина О. Гриневича. У 1908 р. виїхала з родиною до Сибіру. З 1927 р. мешкала в Шанхаї, де брала активну участь у діяльності ШУГ. Після Другої світової війни мешкала в Тяньцзіні, де була членом місцевої УНК (1947), планувала виїхати до Канади.

22. Гриневич Олександр (? , Галичина – 19.05.1947) – український громадський діяч та музикант у Китаї. Родом з Галичини, під час Першої світової війни як військовополонений з австро-угорського війська потрапив до Сибіру. З 1927 р. мешкав у Шанхаї, де став одним із засновників відділу Харбінського товариства “Просвіта” та ШУГ. У 1937 р. – член комісії для реєстрації українських емігрантів у Шанхаї, обраний заступником очільника Громади. Під його керівництвом відбувалися щорічні Шевченківські концерти в Шанхаї.

23. Густавський Микола Павлович (29.11.1909, Херсонська губернія – ?) – український громадський діяч у Шанхаї. До початку 1930-х рр. мешкав у Харбіні, пізніше в Шанхаї. Член управи ШУГ, член управи Українського емігрантського комітету в Шанхаї, член правління Українського клубу в Шанхаї.

24. Дітеріхс Михайло Костянтинівич (1874, Київ – ?). Народився в сім'ї зросійщених чехів (по чоловічій лінії). У 1900 р. закінчив за першим розрядом Миколаївську академію Генерального штабу. Генерал-лейтенант. З 1910 р. –

старший ад'ютант Штабу Київського округу, голова відділення в мобілізаційному відділі Генштабу. У його руках фактично зосереджувалася вся підготовка Київського округу до війни. У Першу світову війну Київський округ був найбільш підготовленим, у чому велика заслуга М. Дітерікса. У 1920 р. оселився в Харбіні, де, живучи у великій бідності (працював один час шевцем) і виховуючи дівчаток-сиріт загиблих білих офіцерів, написав свою знамениту книгу "Вбивство царської сім'ї та членів дому Романових на Уралі". У 1922 р. евакуювався з військами в Корею, потім у Китай. Проживав у Шанхаї на Рю Пер Робер, 154 – у наданому владою Французької концесії будинку з ділянкою землі. Будинок генерала Дітерікса був центром російської військової еміграції в Шанхаї. Працював головним касиром Російсько-Азійського банку.

25. Дмитрієв Микола Володимирович (25.01.1890, Херсонська губернія – 1946, Шанхай) – син капітана 2-го рангу, з дворянської родини. Поручик по Адміралтейству; проведений в офіцери в 1911 р.

26. Дроб'ячко Олександр Іванович (1891, Харків – ?). По закінченні школи в 1903 р. і до 1918 р. працював садівником, зокрема й на садівницькому підприємстві А. К. Гірці в Харкові. Коли до влади прийшли більшовики, Дроб'ячко виступив проти них, за що був засуджений, але зміг утекти до Маньчжурії. У 1920–1928 рр. мешкав у Тяньцзіні, де мав власну квіткову крамницю, захоплювався садівництвом і облаштовував різноманітні парки. Після нетривалого перебування в Пекіні Дроб'ячко переїздить до Шанхая, де знову займається садівництвом і поринає у громадське життя. Брав активну участь у виданні газети "The Call of Ukraine".

27. Дубовський В. І. – член Товариства українських артистів.

28. Егунов Микола Андрійович (31.03.1862, Катеринославська губернія – 1941, Шанхай). Родом із дворянської сім'ї. Закінчив Морський корпус у 1888 р. Генерал-майор по Адміралтейству; у 1919 р. нагороджений адміралом Колчаком за відмінну службу.

29. Жукович, отець Антоній (1875, Волинська губернія – 05.04.1934, Шанхай) – священик, син псаломщика. Закінчив Волинську духовну семінарію (1897 р.). У серпні 1899 р. дістав сан священника. У 1907 р. переведений у військове відомство; мав нагороди; головний священик Східносибірської армії. З відходом білих до 1929 р. жив на ст. Прикордонна КСЗ, у 1929 р. переїхав до Шанхая; настоятель церкви Віри, Надії, Любові (притулок для дівчаток-сиріт). Похований на кладовищі Люкавей.

30. Закс Д. Г. – член Товариства українських артистів.

31. Зірка Наталка (справжнє ім'я Кармелюк-Каменська Наталя Яківна) (26.08.1879, Кубань – 1949, Шанхай) – українська артистка, дружина К. Кармелюка-Каменського. Учасниця трупи К. Кармелюка-Каменського, кубанська козачка. Протягом 1923–1924 рр. – артистка українського театру у Владивостоці, згодом – у Китаї. З 1938 р. мешкала в Шанхаї. У 1949 р. під час евакуації українців із Шанхая залишилась там, маючи вже похилий вік.

32. Зуєв Михайло Іванович (Очаків – 11.06.1942, Шанхай) – фотограф. Прибув до Сибіру для будівництва КСЗ. По закінченні будівництва працював на укріпленні фортифікацій Порт-Артура. Пережив війну та облогу. Після 1905 р. зайнявся фотографією, відкрив ательє у Владивостоці і Харбіні. У 1920-х рр. переїхав до Шанхая, у 1930 р. відкрив фотостудію на вул. Нанкін у Шанхаї. Похований на кладовищі Зікавей.

33. Ільчук Олена Іванівна (1911?, Хабаровськ – ?) – українська громадська діячка в Китаї. Дочка українського священника з Харбіна І. Ільчука. Учасниця

трупі українських артистів, член Товариства “Просвіта” в Харбіні та його жіночого гуртка. Під час Другої світової війни мешкала в Шанхаї; обрана членом ревізійної комісії Українського емігранського комітету, секретарем ревізійної комісії Українського представницького комітету в Шанхаї.

34. Квашенко Микита Трохимович (14.09.1891 (за ст. ст.), Київська губернія – 28.12.1946, Тяньцзін) – український громадський діяч на Далекому Сході. У 1921 р. заарештований більшовиками та засуджений на смерть, але втік на Далекий Схід до Хабаровська, де відразу взяв активну участь у місцевому українському громадському житті. Наприкінці 1923 р. втік до Приморщини, звідки перейшов кордон до Маньчжурії. До 1925 р. мешкав у Харбіні, згодом емігрував до Шанхая, де став одним з організаторів відділу Харбінського товариства “Просвіта” та ШУГ (1932 р.). Обраний секретарем ШУГ, виконувач обов’язків очільника, голова Громади. Протягом 1942–1945 рр. – очільник Українського представницького комітету в Шанхаї. Член Товариства колишніх вояків Армії УНР, Українського воєнно-історичного товариства. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри за участь у збройній боротьбі за державність України (1937 р.).

35. Коваленко Феофілакт (Одеса – 14.08.1905, Шанхай) – міщанин з міста Одеси.

36. Ковальський Володимир Владиславович (1896, Одеса – 24.05.1932, Шанхай) – офіцер-артилерист, художник. Емігрував до Харбіна, згодом – до Шанхая. Керував студією реклами фірми Карла Сноу. Помер від дифтериту. Похований на кладовищі Люкавей.

37. Корда-Федорів Роман (справжнє ім’я Затинайко Михайло) (1912, с. Кобаки Косівського повіту на Станіславщині – 26.08.1952, Москва) – діяч ОУН на Далекому Сході, журналіст. Прибув до Харбіна з Берліна в 1936 р., маючи британське громадянство. Його приїзд вніс в українське життя в Харбіні як активізацію, так і конфлікти через політичні погляди. На початку 1940 р. змушений був переїхати до Шанхая, де працював охоронцем та брав активну участь в українському громадському житті. Член Української національної колонії та Українського національного комітету в Шанхаї. Разом з М. Мільком організував видання української газети “The Call of the Ukraine”, що почала виходити в Шанхаї в липні 1941 р. Співпрацював з вагомим японським виданням у Шанхаї “XX Century”. Заарештований у 1952 р., депортований до СРСР, розстріляний 26 серпня 1952 р. в Москві, похований на Донському цвинтарі. Реабілітований 14 березня 2001 р. Генеральною прокуратурою РФ.

38. Кочержинський Михайло Федорович (23/25.10.1886, Київська губернія – 21.08.1942, Шанхай) – інженер-електромеханік, український громадський діяч у Шанхаї. Під час громадянської війни в Росії опинився у Владивостоці, де працював на великих підприємствах. У Харбіні продовжував свою педагогічну діяльність, читаючи лекції в Харбінському політехнічному інституті на тему парових котлів. Згодом переїхав до Шанхая, працював у “General Electric Co”. Член Української національної колонії в Шанхаї. У некролозі зазначалося: “В могилу зійшов один з виразних представників старшої генерації української інтелігенції. Небіжчик, завершивши освіту в столиці Росії та після того блукаючи різними містами Росії та Далекого Сходу, зберіг у собі велику любов до всього українського... Українські пісні, приказки, жарти не зходили з уст небіжчика, який, не дивлячись на важке в останніх часах життя, не губив у собі того суто українського гумору...”

39. Краковців Володимир Володимирович (18.09.1902, Чернігівська губернія – ?) – бухгалтер, український громадський діяч у Шанхаї. На початку 1930-х рр. мешкав у Харбіні, згодом – у Шанхаї, де працював у нью-йоркському “Національному Сіті Банку”. У 1942 р. – член Українського представницького комітету в Шанхаї.

40. Кривенко Микола Михайлович (6.12.1901, Микольськ-Уссурійський Приморської області – ?) – український громадський діяч у Китаї. Мешкав у Харбіні, згодом – у Шанхаї, у 1942 р. був обраний членом ревізійної комісії Української національної колонії в Шанхаї, активно жертвував на її потреби. Голова ревізійної комісії Українського представницького комітету в Шанхаї, член його управи. Член управи Українського клубу в Шанхаї.

41. Кумановський-Лобай А. – член Українського культурно-просвітницького товариства імені М. Лисенка.

42. Купецький Григорій (у Харбіні був відомий під псевдонімом Марков Борис Семенович, у Шанхаї – як Г. Джура) (1909, с. Туринка нині Жовківського р-ну Львівської обл. – ?, Торонто, Канада) – діяч ОУН на Далекому Сході. З 1938 р. – член Української національної колонії в Харбіні. Залишив Харбін у 1945 р.; виїхав до Тяньцзіня, згодом – до Шанхая. У Шанхаї служив у допоміжній американській військовій поліції. Один з організаторів та секретар Українського допомогового комітету в Шанхаї, що займався організацією виїзду українців до інших країн. У 1948 р. виїхав через Сан-Франциско до Канади. Написав спогади про життя в Маньчжурії та участь у місцевому українському житті.

43. Ланг Адольф Данилович (3.04.1885, Одеса – ?). З початку ХХ ст. займався ковбасною справою, працював на найкращих ковбасних фабриках Санкт-Петербурга, Москви, Риги, Києва та Одеси. У 1929 р. став співвласником “Віденської ковбасної фабрики” та гастрономічного магазину на Бабблінг Велл роад у Шанхаї. Брав участь у громадському житті. Член Російської торгової палати. Член правління Російського атлетичного товариства, яке підтримував грошима.

44. Ланін Дмитро Борисович (4.12.1885, Катеринослав). Перебував в еміграції в Шанхаї. За фахом технік.

45. Ласкавий Михайло А. (1871–1954., Шанхай) – український артист та режисер на Далекому Сході. З трупкою К. Кармелюка-Каменського на початку ХХ ст. гастролював у Сибіру та на Далекому Сході. Після 1922 р. мешкав в еміграції в Харбіні, режисер драматичного гуртка Товариства “Просвіта”. Згодом переїхав до Шанхая. Член ШУГ, у лютому 1933 р. брав участь у його урочистому відкритті. Його театральна бібліотека в 1948 р. була вивезена до Аргентини, де зберігалась у Буенос-Айресі у Свято-Покровському братстві.

46. Левенець Мотрона Феодосіївна (у шлюбі – Абрамянц) (4.03.1900, Київ – ?) – українська громадська діячка в Шанхаї. Член ШУГ з 1933 р.; обрана членом управи Шанхайської Української Громади. Брала участь в об’єднаному засіданні представників Української Громади, активно жертвувала на потреби Української національної колонії в Шанхаї. Брала участь в урочистому святкуванні 15-річчя Української Громади в Шанхаї в 1947 р.

47. Маріяш Юрій – український громадський діяч у Китаї. Родом з Галичини, український січовий стрілець, як військовополонений потрапив на Далекий Схід, згодом – до Харбіна. У 1940-х рр. мешкав у Шанхаї. Член Українського емігрантського комітету, секретар Надзвичайних загальних зборів

Української національної колонії в Шанхаї, на яких обраний секретарем Українського представницького комітету.

48. Марш-Маршад Максим Йосифович (1890 – 8.10.1936, Шанхай). У 1907 р. закінчив Харківський імператорський університет, доктор медицини. Служив дільничним лікарем на Південній залізниці. Брав участь у Першій світовій і громадянській війнах. З 1920 р. займався приватною практикою в Харбіні. У Шанхаї проживав з 1924 р., був лікарем при головній квартирі Шанхайського волонтерського корпусу і членом Товариства російських лікарів у Шанхаї. Покінчив життя самогубством.

49. Машин Петро Миколайович (1.02.1877, Харків – 7.03.1944, Шанхай) – хормейстер, диригент, український громадський діяч у Китаї. Один із засновників Українського клубу в Харбіні, організатор та керівник хору при ньому. З 1925 р. мешкав у Шанхаї, викладав спів, працював хормейстером, організував хори в Архієрейській та Свято-Миколаївській церквах. Один із засновників ШУГ. Наприкінці лютого 1933 р. на урочистому відкритті зібрання Громади хором під його керівництвом був виконаний гімн “Ще не вмерла Україна”. Режисер опери “Запорожець за Дунаєм” (Шанхай, 1933 р.). Керівник хору Українського культурно-просвітницького товариства ім. М. Лисенка в Шанхаї.

50. Мельник Маріянна Прокопівна (дівоче прізвище Карло, прізвище тітки) (3.02.1909, Кам’янець-Подільський – ?, Сан-Франциско, США) – українська громадська діячка в Китаї, учителька за фахом. З 1922 р. мешкала в Харбіні, де закінчила вищу школу, працювала контролером на КСЗ. Активна учасниця ШУГ. Згодом працювала в Тяньцзіні, секретар культурно-просвітницького відділу Української національної колонії в Тяньцзіні.

51. Мельник Омелян Федотович (21.08.1896, м. Липовець Київської губернії – 22.07.1977, Сан-Франциско, США) – український громадський діяч у Китаї. Наприкінці ХІХ ст. його родина виїхала до Зеленого Клину. З 1916 р. – прапорщик, на військовій службі в Харбіні. З 1933 р. мешкав у Шанхаї, заступник очільника ШУГ, протягом 1934–1936 рр. – очільник. Подарував багато книжок бібліотеці Української національної колонії в Шанхаї. У 1948 р. виїхав з родиною до Сан-Франциско.

52. Мельниченко Георгій Йосипович (20.04.1903, Приморська обл. – ?) – торговець, український громадський діяч у Шанхаї. З липня 1942 р. – дійсний член Української національної колонії в Шанхаї, член управи Українського клубу в Шанхаї. У 1949 р. виїхав у складі найбільшої групи українців на Філіппіни на о. Тубабао.

53. Мілько Михайло Андрійович (12.10.1903, Харбін – липень 1946, Шанхай) – український громадський і політичний діяч та журналіст на Далекому Сході. Один з організаторів спілки української молоді в Харбіні (1919 р.) та його очільник (1921 р.). По закінченні комерційної школи в Харбіні навчався у Празі та Берліні, доктор політичних наук. У 1932 р. повернувся на Далекий Схід, де активно включився в місцеве українське громадське життя. Один з організаторів ШУГ, очільник її установчих зборів (1932 р.). У 1937 р. мешкав у Шанхаї, де став провідним діячем українських організацій. У лютому 1937 р. – учасник української команди на міжнародному шаховому турнірі в Шанхаї. Під час Другої світової війни – редактор-видавець газети “Український голос на Далекому Сході” та “The Call of the Ukraine”, які видавав за власні кошти. Керівник української радіопрограми в Шанхаї. Помер у Шанхаї від тифу по закінченні Другої світової війни.

54. Мисюра Петро Васильович (12.06.1882, Полтавська губернія – ?) – інженер-електромеханік та український громадський діяч у Шанхаї. З вересня 1948 р. – керівник Українського клубу в Шанхаї.

55. Мусій-Мусієнко Йоанн Власович (березень 1880, м. Бобринець Херсонської губернії – 3.05.1940, Шанхай). У 1902 р. закінчив Одеське військово-училище. Учасник російсько-японської, Першої світової і громадянської воєн. У 1926 р. запрошений читати лекції з кримінального права в Харбінський інститут орієнтальних і комерційних наук. У Шанхаї вів адвокатську практику і мав юридичний кабінет, співпрацював з колишнім міністром закордонних справ Китаю доктором Ван Інтаєм. Обслуговував російську колонію в судових справах. Похований на кладовищі Хунцяо

56. Николів Яків (1897? – ?) – український громадський діяч у Шанхаї, торговець. Заступник очільника Українського представницького комітету, заступник голови та скарбник Українського клубу в Шанхаї. 25 лютого 1949 р. виїхав із Шанхая на Філіппіни.

57. Опадчий Кость Васильович (20.12.1903, Харбін – ?) – інженер-агроном, український громадський діяч у Шанхаї. Син одного із засновників українського громадського життя в Харбіні Василя Опадчого. У Шанхаї – від листопада 1931 р. Один із засновників та перший голова ШУГ. Чемпіон Шанхайського шахового клубу (1936 р.). У 1937 р. – член Комісії ШУГ для реєстрації українців-емігрантів. Під час Другої світової війни – службовець французького муніципалітету в Шанхаї. Провідний діяч Української національної колонії в Шанхаї та Українського емігрантського комітету (1939–1941 рр.), у 1941 р. вийшов з його складу та долучився до Українського нац. комітету в Східній Азії (1942–1944 рр.).

58. Панікар Іван Феофілактович (25.09. 1907/1912?, Полтава / Полтавська губернія – ?) – український громадський діяч у Китаї. Член Спілки української молоді в Харбіні. Згодом переїхав до Шанхая, працював охоронцем. Член управи ШУГ. У пошуках заробітку об'їздив увесь південь Китаю. У 1941 р. – член Українського емігрантського комітету. У серпні 1945 р. виїхав до Тяньцзіня, а згодом до Шанхая.

59. Пешковський-Понсард Лев Артурович (17.01.1894, Ялта – 7.11.1936, Гонконг). З міщан Таврійської губернії. На офіцерській службі з 1915 р., штурман, капітан далекого плавання. Перебував в еміграції в Китаї, зокрема в Шанхаї. З 1931 р. плавав на різних суднах комерційного флоту як капітан; з 1936 р. здійснював рейси між островом Борнео і Японією. Похований на кладовищі Люкавей

60. Пирогів Макарій (Марко) Лукич (19.01.1892, Борзнянський повіт Чернігівської губернії – ?) – торговець, український громадський діяч на Далекому Сході. Через Маньчжурію виїхав до Шанхая. Член Ради ШУГ, упорядковував її бібліотеку. Заступник очільника Благодійного комітету Покрови Пресвятої Богородиці при Українській Громаді. У 1941 р. – скарбник Українського емігрантського комітету; обраний членом його ревізійної комісії. Допомігав фінансово у виданні газети “Український голос на Далекому Сході”. У 1949 р. виїхав на Філіппіни, а звідти в Домініканську Республіку і до США.

61. Прохвятилов Леонід Федорович (10.03.1913, Харбін – ?) – діяч українського молодіжного руху в Китаї. Член правління Спілки української молоді “Зелений Клин” (1935 р.), згодом активіст об'єднаної СУМ у Харбіні. З 1939 р. – у Шанхаї; член управи Українського клубу в Шанхаї.

62. Радомишельський Давид-Лев Соломонович (6.12.1860, м. Переяслав, Полтавської губернії – 24.04.1942, Шанхай), – підприємець, до революції – великий власник нерухомості у Владивостоці, будівельний підрядник.

63. Саричев В. – член Українського культурно-просвітницького товариства імені М. Лисенка.

64. Свириденко Сергій Григорович (12.09.1896, Приморська обл. – ?) – палітурник, український громадський діяч у Шанхаї. Член місцевої Української національної колонії. У 1948 р. обраний членом управи Українського клубу в Шанхаї.

65. Світ Марія Микитівна (дівоче прізвище Григор) (18.08.1900, Єлисаветград Херсонської губернії – ?, США) – актриса, педагог та українська громадська діячка в Харбіні, дружина Івана Світа (з 1923 р.). Грала в українській трупі у театрі “Модерн” та у драматичному ансамблі В. Томського. Найвидатнішим був її виступ у ролі Марусі у виставі “Ой не ходи, Грицю” восени 1939 р., яка пройшла тоді тричі поспіль у двох найбільших театрах Харбіна з надзвичайним успіхом. Член Жіночого гуртка при Товаристві “Просвіта” в Харбіні та Ради “Просвіти”. Видавець газети “Маньчжурський вісник”. Із червня 1941 р. мешкала в Шанхаї. У 1949 р. разом із чоловіком евакуювалася на Тайвань, а звідти в 1950 р. виїхала через Японію, Гаваї та Каліфорнію до Джуно (Аляска). Згодом жила з чоловіком у Нью-Йорку та Сіетлі.

66. Серебряник Нухим Зус (1854 – 30.03.1914, Шанхай) – одеський міщанин, іудей. Помер від пороку серця.

67. Середин-Сабатина Віра Опанасівна (15.05.1902, Чемульпо, Корея – ?, США) – дочка Опанаса Середина-Сабатина, першого європейського архітектора в Кореї. У 1930-х рр. мешкала в Шанхаї, де в 1934 р. дістала дозвіл від Української Громади м. Шанхая на створення організації “Українське Сокільське гніздо” (сокільський рух за межами України). Згодом виїхала до США, мешкала в Каліфорнії.

68. Смалько Олександр Іванович (14.11.1909, Харбін – ?) – технолог-конструктор, український громадський діяч у Китаї. У першій половині 1930-х рр. – активний член Співки української молоді в Харбіні. Згодом переїхав до Шанхая. Обраний членом ревізійної комісії Шанхайської Української Громади, членом ревізійної комісії Українського емігрантського комітету.

69. Сніжний Йосип Григорович (псевдонім Григорій Северинюк) (9.09.1882, село біля Білої Церкви Київської губернії – 1960, Буенос-Айрес, Аргентина) – бандурист, український громадський діяч. У 1929 р. заарештований, був засуджений радянським режимом та відбував покарання на будівництві Біломорканалу. Після звільнення втік до Зеленого Клину, звідти взимку 1935 р. нелегально дістався Маньчжурії, де став активним членом Української національної колонії в Харбіні. У Харбіні організував ансамбль бандуристів, виступав з концертами. У квітні 1937 р. переїхав до Шанхая, де відкрив клас навчання гри на бандурі, а також створив невеликий ансамбль бандуристів. У Китаї сам виготовляв бандури з місцевих порід дерев. У травні 1937 р. був обраний секретарем управи ШУГ. У 1937 р. – член комісії при Громаді для проведення реєстрації емігрантів-українців. У серпні 1937 р. підготував перший у Шанхаї радіоконцерт української пісні. Секретар та член управи Українського емігрантського комітету в Шанхаї, член Української національної колонії в Шанхаї. Після Другої світової війни працював столяром. Згодом емігрував до Парагваю; у 1954–1955 рр. переїхав до Аргентини, у Гудсон,

передмістя Буенос-Айреса. Похований на кладовищі Абеїнеда в Буенос-Айресі. Бандури, виготовлені його руками, зберігаються в Музеї кобзарства Криму та Кубані при Кримському державному гуманітарному інституті.

70. Собельников Семен (1878 – ?) – підприємець, український громадський діяч у Шанхаї. Власник чайної фірми “Golden Cock”, член правління Шанхайської спілки російських торговців у Китаї. Один із засновників та в 1933 р. очільник ШУГ. Заступник очільника Українського культурно-просвітницького товариства ім. М. Лисенка. Член Українського емігрантського комітету. З 1942 р. – очільник Надзвичайних загальних зборів Української національної колонії. Активно жертвував на потреби колонії. Член Контрольної комісії Українського клубу в Шанхаї.

71. Сокольський І. І. – один із засновників Української Громади в Шанхаї (1932 р.).

72. Стражевська Віра Іванівна (1899, Сімферополь, Таврійська губернія – 3.07.1938, Шанхай) – дочка командира 21-го Сибірського стрілецького полку. Померла в госпіталі Православного Братства.

73. Стрельні Михайло Іванович (1869, Волинська губернія – 2.01.1938, Шанхай). Служив у хлібоекспортній фірмі в Одесі; у 1898 р. був відряджений в Америку. У 1901 р. перейшов на службу в КСЗ. У Шанхай приїхав у 1922 р., втративши усі статки в Росії; працював в іноземних фірмах.

74. Тарле Олександр Вікторович (1881, Київ – 1944, Шанхай). Народився в єврейській родині. Дитинство і рання юність пройшли в Херсоні. Закінчив Імператорський Юр’ївський університет, де в 1913–1918 рр. викладав його старший брат, історик і майбутній радянський академік Євген Вікторович Тарле. Лікар-психіатр. У 1924 р. відряджений у Мукден, працював у Південно-Східному госпіталі армії Чжан Цзоліна. У Шанхаї з 1926 р.; з 1931 р. – очільник Товариства російських лікарів.

75. Тоцький Гаврило Федорович (23.03.1902, Полтава – ?, Сан-Франциско, США) – український громадський діяч у Китаї. Син одного із засновників українського громадського життя в Маньчжурії Федора Тоцького. У 1924 р. – голова Спілки студентів-українців у Харбїні, один з ініціаторів створення в Харбїні Комітету допомоги українському студентству. Згодом переїхав до Шанхая, де став одним із засновників та секретарем ШУГ (1932 р.). За політичними поглядами – гетьманець. Секретар Благодійного комітету ім. Покрови Пресвятої Богородиці при ШУГ. Один з організаторів української сотні при Волонтерському корпусі в Шанхаї. Окружний секретар “Чорноморської Січі” в Шанхаї. Секретар Українського культурно-просвітницького товариства ім. М. Лисенка та Українського емігрантського комітету. З 1942 р. – секретар Українського представницького комітету. 2 березня 1948 р. обраний його очільником. Намалював портрет гетьмана І. Мазепи для Шанхайської Громади та портрети Т. Шевченка в різні роки його життя. Наприкінці 1948 р. виїхав до Аргентини, а згодом – до США, мешкав у Сан-Франциско.

76. Утіна (дівоче прізвище Ящинська) Неоніла Миколаївна (12.11.1895, Волинська губернія – 23.10.1940, Шанхай). Народилася в сім’ї священика. З медаллю закінчила жіночу гімназію, потім – Вищі жіночі курси в Києві. У Шанхай прибула з першою хвилею біженців у березні 1920 р. Одна з ініціаторів відкриття жіночої гімназії Ліги російських жінок, де вела викладання до 1939 р. У 1939–1940 рр. викладала в Реальному училищі.

77. Ушаков Володимир Іванович (1895, Волинськ – 10.12.1941, Шанхай). Сержант Російського допоміжного загону Шанхайської муніципальної поліції.

У 1922 р. з флотилією адмірала Старка евакуювався в Шанхай. Служив у Волонтерському корпусі у Французькій концесії. Був дійсним членом Спільки офіцерів – кавалерів імператорського ордена Св. Великомученика Георгія Побідоносця. Похований на кладовищі Зікавей.

78. Федорович Михайло Йосипович (27.10.1872, Катеринославська губернія – 7.12.1936, Шанхай). Народився в дворянській сім'ї. З 1886 р. виховувався в Морському училищі. У 1910 р. вступив у Миколаївську морську академію; у 1912 р. став капітаном 1-го рангу. Був призначений начальником морської оборони північно-західної частини Чорного моря, де головне завдання зводилося до оборони Очакова, а потім і Одеси. Далі був начальником штабу Севастопольського порту. Після революції 1917 р. виїхав у Сибір, у Томськ. Військова служба закінчилася в 1920 р. В еміграції в Китаї спочатку влаштувався в Харбіні, потім у 1930 р. переїхав з родиною до Шанхая, де працював службовцем у муніципальній Французькій поліції. В останні роки був доглядачем кладовища Люкавей. Похований на кладовищі Люкавей.

79. Хворощак (Хворощан) Юхим Борисович (1883, Катеринослав – 2.12.1938, Шанхай).

80. Цоп Андрій Маркович (? , м. Вінниця Подільської губернії – 4.02.1908, Шанхай) – міщанин. Служив матросом на торговому пароплаві “Метеор”.

81. Чуча Іван Софронович (23.03.1898, м. Запоріжжя Таврійської губернії – ?) – український громадський діяч у Китаї. У 1920-х рр. втік з родиною з України, через Кавказ та Персію дістався до Шанхая. Член Українського клубу в Шанхаї (1948 р.).

82. Шайдицький Володимир Йоаннович (24.03.1890, Київ – 10.03.1981, Сан-Франциско, США) – син дійсного статського радника Чернігівської губернії, учасник громадянської війни. У Добровольчій армії з березня 1919 р. З вересня 1921 р. – на Сибірській флотилії. При евакуації в 1922 р. залишився в Гензане (Корея). Довгий час перебував в еміграції в Китаї, зокрема в Шанхаї. Брав активну участь у громадському житті російської колонії.

83. Шайдицький Олексій Володимирович (24.05.1927, Ціндао – ?) – інженер, український громадський діяч у Шанхаї. Син колишнього полковника російської армії, що був родом з Києва. Його мати – росіянка, яка в 1946 р. вийшла заміж за С. Василіва й під його впливом швидко українізувалася. Член Української національної колонії в Тяньцзіні, згодом – у Шанхаї. З вересня 1948 р. – секретар Українського клубу в Шанхаї. У 1949 р. організував евакуацію українців із Шанхая, звідки виїхав одним з останніх 2 березня 1949 р. на Філіппіни на о. Тубабао. Пізніше виїхав до Аргентини.

84. Шевлюгін Ф. Ф. – член Українського культурно-просвітницького товариства ім. М. Лисенка.

85. Шевченко Петро Павлович (23.06.1902, Харбін – ?) – український адвокат у Шанхаї. Закінчив Харбінський юридичний факультет, працював у Харбінському педагогічному інституті. Згодом переїхав до Шанхая, де мав першорозрядну адвокатську контору. Член ШУГ. У лютому 1937 р. – член української команди на міжнародному шаховому турнірі Шанхая. Протягом 1940–1941 рр. – член Українського емігрантського комітету, однак фактично не брав участі в його діяльності.

86. Шило Андрій Іванович (25.09.1976, с. Онушки Лубенського повіту Полтавської губернії). В еміграції перебував у Шанхаї. Брав участь у громадському житті російської колонії.

87. Шиманський Юрій Кирилович (5.03.1918, Хабаровськ – ?) – гравер, український громадський діяч у Шанхаї. У вересні 1948 р. обраний членом управи Українського клубу в Шанхаї.

88. Шпаченко Степан Олексійович (15.12.1882, хутір Кислівка Чигиринського повіту Київської губернії – ?) – український військовий та громадський діяч у Сибірі та в Китаї. У 1902 р. закінчив Голоківську вчительську семінарію в Київській губернії. Активний організатор та з 20 липня 1917 р. – завідувач господарством українського полку ім. Гетьмана Сагайдачного в Омську. Делегат 1-го Всеукраїнського з'їзду Сибіру (Томськ, 1917 р.). У 1918 р. – член управи Омської Української Громади. 7 листопада 1919 р. евакуювався санітарним потягом до Харбіна, куди прибув 1 січня 1920 р. Наприкінці Другої світової війни виїхав з родиною до Шанхая, де у вересні 1948 р. був обраний членом управи Українського клубу. 25 лютого 1949 р. евакуювався із Шанхая на Філіппіни, звідки згодом виїхав до Бразилії.

89. Шпиґа Юрій (пом. 1973) – український громадський діяч у Шанхаї. З 31 березня 1935 р. – секретар річних загальних зборів ШУГ, на яких обраний членом Ради та скарбником Громади. Після Другої світової війни довів у Гамбург фінансову допомогу, яку українці Далекого Сходу посилали українським утікачам у Європі.

90. Щеглов Сергій Миколайович (10.07.1898 – 1931, Шанхай). Закінчив Київську 6-ту гімназію. Син статського радника. У липні 1918 р. проживав у Києві в складі білих військ Східного фронту. З початку 1919 р. навчався в Морському училищі у Владивостоці. Евакуйований у січні 1920 р. З лютого 1920 р. мешкав у Сінгапурі. Довгий час перебував в еміграції в Китаї.

91. Щербаков Микола Михайлович (1882, Одеса – 24.12.1934, Шанхай) – генерал-майор Генштабу. По закінченні Одеської гімназії вступив до Одеського військового училища, закінчивши його в 1904 р. в чині офіцера. Брав участь у російсько-японській війні. З 1920 р. мешкав у Харбіні. Придбав підприємство “Російська книжкова справа”; у 1925 р. відкрив відділення цієї фірми в Шанхаї. Власник популярної бібліотеки книжкового магазину “Російська справа”.

92. Юрась Остап Андрійович (пом. у Бельгії) – український діяч у Німеччині, один з організаторів Союзу визволення України, працював у видавництві “Українське слово”. З 1933 р. мешкав у Шанхаї. Член управи Українського клубу в Шанхаї (1948 р.).

93. Яворський Михайло (1900, Делятин, Галичина – ?) – український січовий стрілець. У 1947 р. – член Української національної колонії в Тяньцзіні, у 1948 р. – член управи Українського клубу в Шанхаї. Мав намір виїхати до Аргентини. Подальша доля невідома.

94. Якимів Йосип Порфірович (сценічний псевдонім Вечорін) (26.12.1883/1884, м. Хорол Полтавської губернії – ?, Ванкувер, Канада) – український сибірський драматург та громадський діяч, артист опери та драми. З міщан. У 1919–1920 рр. – член Іркутської Української окружної ради. 7 лютого 1920 р. евакуювався на Далекий Схід, жив у Микольську-Уссурійському та Владивостоці. Секретар Українського національного комітету у Владивостоці. Після встановлення на Далекому Сході в листопаді 1922 р. радянської влади був висланий із Владивостока до УРСР. Згодом повернувся на Далекий Схід та в січні 1925 р. втік до Маньчжурії. З 1932 р. займався сценічною діяльністю в

Харбіні як драматург та артист-співак, зокрема в українській драмі та опереті. У 1935–1940 рр. гастролював у Шанхаї, Ціндао, Пекіні. У 1938 р. був одним з ініціаторів святкування річниці Т. Шевченка в “Русском доме”. 13 січня 1940 р. повернувся до Харбіна. Згодом виїхав через Шанхай до Канади. Помер у похилому віці у Ванкувері.

95. Яковенко-Маринич Віктор Іванович (1961, за іншими джерелами – 22.08.1864, м. Полтава – 8.07.1938, Ціндао) – генерал-майор. Закінчив Московське Олександрівське військове училище. Учасник Першої світової війни. Прослужив в армії 34 роки. В еміграції в Китаї з 1922 р.; прибув з Владивостока з ескадрою адмірала Старка в Шанхай. З 1934 р. за станом здоров'я перебував у Ціндао. Похований на Міжнародному кладовищі.

96. Яковенко-Маринич Борис Іванович (11.07.1899, Київ – Сан-Франциско, США).

97. Яковенко-Маринич Олександра Іванівна (1872 – 29.03.1943, Шанхай). Родом із сім'ї військового; належала до старовинного дворянського роду поміщиків у Малоросії. У Шанхай приїхала з Києва до свого сина; завдяки своєму рідкісному чуйному характеру набула численних друзів.

98. Яковець Костянтин Петрович (21.05.1907, Харбін – 1990-ті рр., Сакраменто, Каліфорнія, США) – український діяч молодіжного руху в Харбіні. Скінчив українську гімназію в Харбіні (1922 р.). Боксер, протягом майже 10 років блискуче виступав на рингах Харбіна, а пізніше – у Шанхаї. Перший чемпіон Харбіна з боксу, двічі чемпіон Тихого океану. Активний учасник українських молодіжних організацій у Харбіні. У червні 1936 р. обраний членом Ради Української національної колонії в Маньчжурії. Наприкінці 1936 р. обраний очільником Української Далекосхідної Січі. Згодом через конфлікт із Р. Кордою-Федоровим полишив головування та виїхав з Харбіна. З 1937 р. мешкав у Дайрені, Тяньцзіні, Шанхаї. У 1949 р. евакуювався на о. Тубабао (Філіппіни), де був скаут-інструктором у таборі втікачів. Згодом виїхав до США, жив у Сакраменто (Каліфорнія).

ЛІТЕРАТУРА

Бурдилак С. З думкою про батьківщину – українці в Шанхаї // **Зовнішні справи**. Київ: ДП “Політика і час”, 2014. № 2.

Ван Чжичэн. **Карта русской культуры в Шанхае** [上海的俄国地图文化]. Шанхай, 2010.

Ван Чжичэн. **История русской эмиграции в Шанхае** / Пер. с кит. Сяо Хуэйчжуна, Лю Юйциня, Бэй Вэньли, Л. П. Черниковой. Москва, 2008.

Владыка Иоанн – объединитель. Фильм первый. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=J-KvP1eeuo8>

Кулеша Н. Український редактор і журналіст Іван Світ: діяльність на Далекому Сході // **Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства**. 2016. Вип. 6. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2016_6_36

Мелихов Г. В. **Маньчжурія далекая и близкая**. Москва: Наука, 1991.

Чорномаз В. А. **Українці в Шанхаю (перша половина ХХ ст.)**. Київ: Знання України, 2017.

Шаронова В. Г. **История русской эмиграции в Восточном Китае в первой половине ХХ века**. Москва – Санкт-Петербург, 2015.

汪之成 著。“上海的外国文化地图”上海文艺出版(集团)有限公司(上海锦绣文章), 2010年.

REFERENCES

Burdyliak S. (2014), *Z dymkoiu pro batkynvshchiny – ukraynci v Shanghai*, Zovnishni spravy, Kyiv: Polytyka i chas № 2. Pp. 42–47.

Chormoza V. A. *Ukrainci v Shanghaiu (persha polovyna XX stolittia)*: monographiya, V'iacheslav Chornomaz; Ukr.asoc.Shanghaiu, Kyiv: Znannia Ukrainy.

Kylesha N. (2016), *Ukrainskiy redaktor i zhurnalist Ivan Svit: diyalnist na Dalekomy Shodi*, Zbirnyk prac Naykovo-doslidnogo instytutu presoznavstva: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2016_6_36.

Melihov G. V. (1991), *Manzhuriya dalekaya i blizkaya*, Moskva: Nayka.

Sharonova V. G. (2015), *Istoriya rysskoi yemmigracii v Vostochnom Kitaye v pervoi polovine XX veka*, Moskva – Sankt-Peterburg.

Vladyka Ioann – obiedinitel, Film perviy: <https://www.youtube.com/watch?v=J-KvP1eeuo8>.

Wang Zhicheng (2008), *Istoriya rysskoi yemmigracii v Shanghaye* / Per. s kit. Xiao Huizhong, Liu Yuqin, Bei Wenli, Chernikovoi L. P., Moskva.

Wang Zhicheng (2010), *Karta rysskoi kylytyri v Shanghaye*, Shanghai.

Wang Zhicheng (2010), *Shanghai de waiguo wenhua ditu*, Shanghaiwenyi chubanshan (jituan) youxian gongsi (shanghai jinxiu wenzhang).

УКРАЇНЦІ В ШАНХАЇ (1930–1940 рр.)

О. М. Шевченко

Стаття присвячена життю українців у Шанхаї в період 1930–1940-х років. У статті ми намагаємося визначити та об'єднати в окремий список представників української громади серед усіх тих національностей, які залишили Російську імперію після революційних подій 1917 року. З цією метою здійснена спроба проаналізувати соціальну активність української громади в Шанхаї, включаючи її переміщення з північних міст Китаю на південь – на Філіппінські острови. Особливу увагу в роботі приділено персоналіям з українським походженням, які зробили вагомий внесок у розвиток архітектури, культури та стилю сучасного Шанхая. У статті також міститься поіменний перелік тих українців, які мешали в Шанхаї протягом 30–40-х років минулого століття.

Ключові слова: українці, Китай, громада, Шанхай, міграція, соціальне життя

УКРАИНЦЫ В ШАНХАЕ (1930–1940 гг.)

Е. Н. Шевченко

Статья посвящена украинцам в Шанхае в период 1930–1940-х годов. В статье мы пытаемся выделить и объединить в отдельный список представителей украинской общины среди всех тех национальностей, которые покинули Российскую империю после революционных событий 1917 года. С этой целью предпринята попытка проанализировать социальную активность украинской общины в Шанхае, включая ее перемещения из северных городов Китая на юг – на Филиппинские острова. Особое внимание в работе уделено персоналиям с украинским происхождением, которые внесли весомый вклад в развитие архитектуры, культуры и стиля современного Шанхая. В статье также содержится поименный список украинцев, которые проживали в Шанхае в течение 30–40-х годов прошлого века.

Ключевые слова: украинцы, Китай, община, Шанхай, миграция, социальная жизнь.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2018